

Далибор З. ВЕЛОЈИЋ*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Сава Д. ЂУРЂЕВИЋ**

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

АКТИВНОСТ МИНИСТАРСТВА ТРГОВИНЕ И СНАБДЕВАЊА У ПОГРАНИЧНОМ ПРОМЕТУ СА АЛБАНИЈОМ 1945–1946.***

Апстракт: Рад обрађује активности Министарства трговине и снабдевања Демократске Федеративне Југославије у оквиру потписаних споразума са Албанијом по завршетку Другог светског рата. Споразуми се односе на промет артикала преко југословенско-албанске границе, ради лакшег снабдевања становништва у пограничном подручју. Рад је настао на основу архивске грађе похрањене у Архиву Југославије и Дипломатском архиву Министарства спољних послова Републике Србије, као и на основу релевантне литературе.

Кључне речи: Демократска Федеративна Југославија (Федеративна Народна Република Југославија), Албанија, погранични промет, Министарство трговине и снабдевања.

Југословенско-албански економски односи интензивно су се развијали двадесетих и тридесетих година XX века. Две суседне државе организовале су трговину и погранични промет, с обзиром на чињеницу да је становништво са обе стране граничне линије међусобно зависило од трговине неопходним артиклима. Након завршетка Другог светског рата прихваћени су углавном ранији споразуми о трговини и промету робе. Југословенска страна је настојала да Албанију веже за себе и отргне је од првенствено италијанског утицаја. Поред политичке и војне помоћи то је постигнуто и разним олакшицама, које су везане за царину и погранични промет. Циљ рада јесте да прикаже какву је улогу у пограничном промету имало Министарство трговине и снабдевања Демократске Федеративне Југославије, као и да прикаже напоре југословенских власти у регулисању трговине и спречавању злоупотреба од стране појединаца. Мере које је ово министарство примењивало односиле су се углавном на одређивање рационараних артикала, а који би били доступни становништву пограничних крајева.

* Виши научни сарадник, ментор, ORCID 0000-0002-2896-275X, d.velojic@yahoo.com

** Истраживач-сарадник, ORCID 0000-0002-9947-4016, djurdjevicvasa@gmail.com

*** Рад је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС број: 451-03-136/2025-03 од 27. 1. 2025. године.

Материјал коришћен у истраживању углавном чини грађа похрањена у фондovima Архива Југославије и Дипломатског архива Министарства спољних послова Републике Србије. Грађа се односи на уговоре двеју земаља, као и дописе надлежних министарстава везане за конкретне поступке у раду пограничних органа.

* * *

Након завршетка Првог светског рата Краљевина СХС и Албанија су пре свега, морале да регулишу питање границе, што је резултирало Протоколом о разграничењу из 1926. године (Димић, Милошевић 1990: 34). Овим протоколом регулисана је гранична линија дужине од 480 км, а која се простирала од ушћа реке Бојане у Јадранско море до Преспанског језера и тремеђе са Грчком.¹

Трговински односи умногоме су били отежани заосталошћу Албаније у којој су још увек владали племенски односи, где се није марило превише за законе. Поред тога, утицај италијанског капитала испољио се у Албанији већ двадесетих година, што је додатно отежавало југословенско-албанско економско повезивање (Димић, Милошевић 1990: 39). Коначно су 1929. године две земље ратификовале Уговор о трговини и пловидби (уговор је закључен 1926. године у Београду), који је, поред слободне трговине и пловидбе, предвиђао слободу настањивања, правну заштиту, као и погранични промет (Димић, Милошевић 1990: 41). Одредбе о пограничном промету сматрају се најважнијим делом уговора, јер су албанском становништву близу границе омогућавале да продају своје производе (пре свега прехранбене) на југословенској страни без плаћања царина (Димић, Милошевић 1990: 42). Поред тога, 1935. године ступио је на снагу протокол потписан годину дана раније, којим је утврђена слободна албанско-југословенска погранична зона (Avramovski 1986: 239–240). Ове одредбе остале су на снази и након италијанске окупације Албаније 1939. године, будући да су сви остали уговори отказани и касније регулисани проширењем југословенско-италијанских споразума на Краљевину Албанију (Slavković Mirić 2020: 111).²

По окончању Другог светског рата две земље су наставиле сарадњу, званично започету признањем републике Албаније од стране Демократске Федеративне Југославије (Petranović, Zečević 1988: 791; Borozan 2005: 131; Гаталовић 2018).³ У првим годинама након рата Југославија је остварила утицај у Албанији, пружајући јој политичку, војну и економску помоћ (Животић 2010: 94–95).

1 Граница према Албанији углавном је сувоземна-планинска, са изузетком реке Бојане и Преспанског језера (Велојић 2013: 173–174). Такође видети: *Сйррийеијско-географска йроцена наших фронтйова и йриваца* 1922: 27–28; Војни архив (ВА), Пописник (П) 17, к. 96, ф. 3, д. 4. Упут генералштаба бр. 937 из маја 1928. за фортификајско уређење граничног фронта према Албанији.

2 Видети излагање представника Министарства за спољну трговину, др Алексића, на конференцији о припремама за трговинске преговоре са Албанијом: Дипломатски архив Министарства спољних послова Републике Србије (ДА МСП РС); Политичка архива (ПА), Албанија, 1946, ф. 2, дос. 18, сигн. 4752; Записник са конференције о припремама за трговинске преговоре са Албанијом одржане 15. априла 1946. године у Министарству спољне трговине. Спровођење спољне политике према Албанији може се сагледати у светлу југословенско-италијанских односа (оширније в. Milak 1987).

3 Односи су свакако били оптерећени лошом безбедносном ситуацијом у Албанији која је потрајала наредних година. Пре свега мислимо на оружане групе које су крстариле у пограничној зони (оширније в. Дедијер 1949; Hrabak 1990: 77–115).

Што се конкретно пограничног промета тиче, најједноставније је било враћање на снагу уговора из 1926. године. Према извештају југословенског посланика у Албанији, становништво дуж југословенско-албанске границе и у Албанији (нарочито североисточни део који је упућен на Косово и Метохију) везано је не само родбински већ и економски. Указује се на уговор из 1926. године по којем је становништво са једне стране границе могло улазити на другу страну (обострано) у дубини од 15 км без обавезе вађења пасоша или визе у дипломатском представништву. Довољна је била пропусница месних, односно пограничних власти:

„Сада је економска веза и размена (куповање жита на Косову и Метохији) долазак на пијацу у Дебар или Пећ и сл.) за живаљ дуж границе у Албанији још потребнија, јер је несташница животних намирница већа него пре. Али контрола границе од стране наших пограничних стража, као и потешкоће око добијања пропусница је врло велика и добрим делом онемогућава међусобну размену изузев путем контрабанда. У нашу војну мисију у Албанију долазили су ради тога многи људи из поменутих крајева тражећи пропусницу за обављање нужних послова на нашој територији у близини границе. Са друге стране, то штети развијању и јачању пријатељских односа и даје могућност нама непријатељским елементима да раде међу тим становништвом против тих односа.“⁴

Посланик је предложио привремено решење до потписивања новог уговора које би омогућило пограничном становништву из Албаније прелазак границе и долазак на пијацу у Битољ, Стругу, Охрид, Дебар, Призрен, Ђаковицу, Пећ, Подгорицу и Улцињ и њихову околину у дубини од 15 км од границе са пропусницама од органа Албанске народне одбране у близини границе, односно у средиштима пограничних потпрефектура (срезова). Поред тога, предлог је био и да албанска влада допусти југословенским држављанима у пограничним крајевима да могу долазити у Билиште, Поградец, околину Охридског језера, Стругу, Пешкопију, Бицај, Кукс, Скадар и у остали погранични терен у Албанији, такође у дубини од 15 км са пропусницом органа ОЗНЕ у среским или окружним центрима у близини границе у Македонији, Косову и Метохији и Црној Гори. Даље је предвиђено да се на граници врши заједничка, односно, споразумна контрола и обезбеђење против убацивања „непријатељских елемената“ и шпијуна.⁵

Министарство иностраних послова сагласило се са овим предлогом и одговорило посланику у Тири да о томе извести албанску владу како би послала своју делегацију у Београд ради преговора.⁶ Обављени преговори вратили су на снагу поменуту уредбу из 1926. године, као и остале споразуме о слободној пограничној зони из времена Краљевине Југославије (Slavković Mirić 2020: 113). Што се саме Албаније тиче, одлучено је да се окрене сарадњи са Југославијом и да обнови раније потписане споразуме (Slavković Mirić 2020: 114).

4 ДА МСП РС, ПА, Албанија, 1945, ф. 1, дос. 14, сигн. 1882. Посланство Демократске Федеративне Југославије Министарству спољних послова савезне владе од 29. маја 1945.

5 Исто.

6 ДА МСП РС, ПА, Албанија 1945, ф. 1, дос. 14, сигн. I/223. Допис Министарства иностраних послова Министарству народне одбране од 16. јуна 1945. Допис је упућен и министарствима унутрашњих послова, трговине и снабдевања финансија.

Око обнове уговора југословенска страна сматрала је да се изврши формална размена нота или да се изјавом у новом споразуму тај уговор призна. Уговор је заснован на клаузули највећег овлашћења. Поред тога, садржао је и споразум о пограничном промету, којим су дате широке повластице албанским држављанима. Споразум о пограничном промету је и даље остао на снази, једино је извршена замена назива за органе власти. Међутим, споразум о пограничном промету обухватао је широке повластице и тако дошао у сукоб са југословенским унутрашњим законодавством. Како би се дошло до решења, предложене су две могућности – прва, да се рационализују предмети изузму из пограничног промета, и друга, да се промет тим предметима врши само у границама оне количине која се даје и југословенском грађанству. Министарство трговине и снабдевања сматрало је да је у споразуму о пограничном промету предвиђено коју робу и које количине Албанци могу набављати и слободно преносити преко границе, али је као проблем остао промет рационализиране робе. Један део те робе остао би у слободном промету (жито), док би други могао бити издаван искључиво на основу исправа за снабдевање (текстил, обућа, посуђе).⁷

У основном уговору постојала је и одредба о каботажи (превоз путника, а нарочито робе унутар једне земље), којом се предвиђа да југословенски бродови могу да врше пловидбу, превоз робе и путника поред албанских обала. Став представника југословенских министарстава трговине и снабдевања, финансија, спољне трговине и поморства био је да право каботаже буде дато искључиво Југославији, никако другој држави, мислећи пре свега на Италију.⁸ Ово је наглашено с обзиром на опасност италијанског утицаја и привредног везивања Албаније за Италију. На састанку представника поменутих министарстава Оскар Јуранић (Министарство спољних послова) нагласио је следеће:

„Код преговора са Албанијом треба да узмемо у обзир да она за нас представља подручје специјалног интереса. Она није још успоставила трговинске везе са другим земљама и потребно је да учинимо све што је могуће да спречимо да се Албанија веже привредно са Италијом. Зато је наш задатак да пружимо што већу помоћ Албанији. У Албанији постоји доста тешких проблема због недостатка кадрова који би знали да раде на обнови земље. Ми треба да помогнемо да се албанска спољна трговина развија у правилном правцу. На политичком пољу ми пружамо Албанији пуну подршку, али то није довољно, него јој треба пружити и привредну помоћ. Сада је моменат да се могу освајати извесне позиције и зато треба да помоћ пружимо ми, а не неко други. Те све моменте треба имати у виду код обнављања привредних веза са Албанијом.“⁹

Уговор потписан са Албанијом имао је, међутим, за последицу кријумчарења робе и цветања црне берзе. Долазило је до преноса већих количина новца без дозволе савезног Министарства финансија (Slavković Mirić 2020: 115). Накнадним споразумима о плаћању и кредитима, као и о пријатељству и помоћи, регулисан је двовласнички

7 ДА МСП РС, ПА, Албанија, ф. 2, дос. 18, сигн. 4712. Записник са конференције о припремама за трговинске преговоре са Албанијом одржане 15. априла 1946. године у Министарству спољне трговине.

8 Исто.

9 Исто.

промет по повлашћеном режиму увоза и извоза без одобрења за артикле који улазе у оквир тог промета. Укинута је и царинска граница између две земље, а обе валуте postale су средство плаћања у свим пограничним деловима (Slavković Mirić 2020: 116).

Доношењем Уредбе о протоколу и обнављању пограничног промета између Југославије и Албаније од 20. фебруара 1946. године, стављене су на снагу одредбе о пограничном промету Уговора о трговини и пловидби из 1936. године, као и одредбе осталих накнадно закључених конвенција (*Службени листи Федеративне Народне Републике Југославије*, 5. 3. 1946: 1). Ступањем на снагу ових одредаба о пограничном промету створена је могућност да се у пограничној зони развије шпекулација са производима југословенског порекла, нарочито оним који су подлегли планској расподели и рационарању. До овога је дошло јер је предвиђена количина производа који се могу преносити у пограничном промету далеко прелазила границу онога што је припадало становништву на југословенској страни, а на основу уредбе о планској расподели и потрошњи робе. Поред тога, пренос робе у пограничном промету изузет је, на основу поменутих прописа, од контроле увоза и извоза и вршен је без одобрења.¹⁰ На овај начин дошло се у ситуацију да је албанско погранично становништво било у повољнијем положају од југословенског у погледу снабдевања, а поред тога, ремећен је систем планског снабдевања крајева уз пограничну зону услед неконтролисаног извоза производа који су подлегли планској расподели.¹¹

Мере које је Министарство спољне трговине предлагало подразумевале су реакцију пре свега Министарства трговине и снабдевања. Предложено је да ово министарство обавести одговарајућа министарства Народне републике Србије (Обласни одбор Косова и Метохије), Македоније и Црне Горе, како би се извоз рационараних артикала у пограничном промету са Албанијом обављао искључиво на основу одобрења која буду издавали срески народни одбори. Овим одборима достављене би биле листе артикала којима ће издавати одобрење у сразмери која одговара систему рационарања у земљи. Одобрења, која би срески одбори издавали на основу пропусница, садржала би име становника, врсту артикла и количину. Министарство финансија (Одељење царина) би такође, издало наређење подручним царинским органима да се у пограничном промету са Албанијом извоз рационараних артикала може вршити само на основу одобрења издатих од стране среских народних одбора, с тим што ће царински органи водити евиденцију становништва и артикала који се преносе. Пренос контролисаних артикала вршио би се на одређеним граничним прелазима, а сваком становнику одређен би био један прелаз на коме би преносио робу. Корпус народне одбране Југославије (КНОЈ), Одељење безбедности, издавао је упутства свим органима који су самостално вршили контролу прелаза да дозвољавају пренос искључиво на основу одобрења среских одбора. Прављене су и књиге евиденције прелаза уз које су чувана и одобрења среских одбора. Све напред наведене мере морало је да оправда Министарство спољних послова пред дипломатским представником Албаније.¹²

10 Архив Југославије (АЈ), 163 Министарство трговине и снабдевања Федеративне Народне Републике Југославије, 1. Допис Министарства спољне трговине Министарству трговине и снабдевања бр. 840 од 13. јула 1946.

11 Исто.

12 Исто.

Листе које је Министарство трговине и снабдевања одобрило односиле су се на најнеопходније артикле који су свакодневно циркулисали преко границе. Листу производа који су се налазили на југословенском тржишту, а уживали су повластице и ослобађање од царина, можемо представити табелом:¹³

пшеница, раж	5 кг недељно по члану породице
јечам, овас	35 кг недељно по грлу
кукуруз	7 кг недељно по члану породице
лубенице	4 комада недељно по члану породице
диње	4 комада недељно по члану породице
кељ	5 кг недељно по члану породице
боранија, грашак, боб, краставац, пасуљ, паприке, кромпир, парадајз, лан, конопаља, печурке, спанаћ, бундева ...	3 кг недељно по члану породице
сено, слама и производи за исхрану стоке	100 кг по грлу месечно
житно брашно	5 кг недељно по члану породице
хлеб	7 кг недељно по члану породице
свеже воће	3 кг недељно по члану породице
суво воће	1 кг недељно по члану породице
дрво за гориво	1 коњски товар недељно (50–60 кг)
дрвна грађа	према потреби
дрвени угаљ	½ товара недељно (25–30 кг)
дрво за бојење	5 кг недељно
месо суво или свеже	5 кг недељно
лој	5 кг недељно
маст	1 кг недељно
прана и непрана вуна	5 кг недељно
прана длака	5 кг недељно
лигнит	1 коњски товар недељно (50–60 кг)
опека и цреп	50 комада недељно
креч	½ товара (25–30 кг)
сирови бакар	3 кг недељно
цемент	10 кг недељно
производи млекарства	у мањим количинама
мед и восак	1 кг недељно
живина	1 пар крупне живине или 2 пара ситне живине недељно
јаја	20 комада недељно
перје	1 кг недељно
свежа риба	2 кг дневно
сољена риба	2 кг недељно
дивљач	5 кг недељно
дрвени плутови	1 комад годишње, по потреби и више

13 АЈ-163-1, Листа производа који се налазе на југословенском тржишту и ослобођени су царине са назначеним количинама које се могу извозити у Албанију.

Поред овога, дозвољен је пренос и осталих артикала који су у свакодневној употреби, а чија вредност не прелази суму од 75 динара. Како бисмо упоредили, навешћемо и табеларни преглед појединих артикала са албанског тржишта који су ослобођени царине:¹⁴

пшеница, раж, јечам, овас или кукуруз	2 коњска товара у пијачне дане или 1 товар редовно
лубенице и диње	50 комада у пијачне дане или 25 комада редовно
боранија, грашак, боб, краставац, паприка, пасуљ, парадајз, печурке, бундева, спанаћ, цвекла, сочиво, лан, конопља, кромпир ...	1 коњски товар дневно
купус	1 коњски товар у пијачне дане или ½ товара редовно
семе (изузимајући дуванско)	1 кг дневно
сено, слама и производи за исхрану стоке	300 кг дневно
пшенично брашно, кукурузно брашно, брашно од јечма ...	50 кг у пијачне дане или 25 кг редовно
мекиње	100 кг у пијачне дане или 50 кг редовно
хлеб	5 кг дневно
грожђе	1 коњски товар дневно
свеже воће	½ коњског товара дневно
маслине	1 товар у пијачне дане или 172 товара редовно
суво воће	½ товара дневно
дрво за гориво	2 коњска товара
дрвени угаљ	2 товара у пијачне дане или 1 товар редовно. За тржишта у Охриду, Струги и Ресну само 1 товар у пијачне дане
дрво за бојење	1 товар дневно
сува или сирова кожа	50 кг дневно
месо суво или свеже	10 кг дневно
лој	25 кг дневно
маст	5 кг дневно
вуна	25 кг дневно
длака	50 кг дневно
камен, мермер, шљунак, песак	500 кг дневно
креч	200 кг дневно
бакарна руда	300 кг дневно
лигнит	300 кг дневно
млеко	5 кг дневно
кисело млеко	5 кг дневно
сир	40 кг дневно
кајмак	10 кг дневно
мед и восак	10 кг у пијачне дане или 5 кг редовно
живина	2 пара крупне или 4 пара ситне живине
јаја	50 комада дневно
свежа риба	20 кг дневно
сушена риба	20 кг дневно

14 АЈ-163-1, Листа производа албанског порекла који уживају ослобођење и повластице са назначеним количинама које се могу извозити у Југославију.

Уколико су постојале несразмере око увоза артикала из једне у другу земљу, то би се оправдало тренутним потребама становништва, с обзиром на то да је предвиђено ревидирање листа на шест месеци. Оно што је, међутим, могло представљати проблем јесте приоритет издавања артикала у пограничним крајевима у односу на остатак земље. Министарство трговине и снабдевања предложило је, пре свега, да се рационирани предмети (који су под планском расподелом и потрошњом) могу издавати становништву из пограничне зоне Албаније у оним количинама у којим се издају и југословенском.¹⁵ Сам споразум о пограничном промету обухватио је широке повластице, тако да је напослетку дошао у несклад са југословенским законодавством. Понуђена решења предвиђала су: а) да се рационирани предмети изузму из пограничног промета, или б) да се промет тим предметима врши искључиво у границама оних количина које се дају и југословенским грађанима.¹⁶ Што се тиче предмета у слободној продаји (воће, поврће, угаљ, дрвена грађа, живина, јаја...), њих би становништво са територије Албаније набављало у количинама прописаним у напред наведеним табелама. Рациониране животне намирнице, као што су хлебна жита, брашно и хлеб не могу се, према предлогу овог министарства, издавати кумулативно, већ појединачно, према избору потрошача и према могућности набавке. Исти случај био је и са месом и масноћама. Ово је предложено управо из разлога да становништво пограничне зоне не би било повлашћено у односу на остатак земље.¹⁷

Предузете мере имале су циљ прилагођавање промета у пограничној зони југословенском систему рационирања. Министарство трговине и снабдевања очекивало је реакцију албанске владе, али и интервенцију Министарства спољних послова:

„Према томе, уколико се ради о расправљању уговорних односа са Народном Републиком Албанијом, то је надлежност Министарства иностраних послова, које ће по томе и дати своје мишљење, па је у овоме случају било потребно сачекати по овоме питању одговор Министарства иностраних послова. Измену постојећег стања диктовале су хитне и неодложне мере да се спречи спекулација која се појавила услед ступања на снагу прописа о пограничном промету, а поред тога, међународним уговорима није уобичајено да се страни држављани стављају у повољнији положај од домаћих, па и са тог разлога ове мере треба да наиђу на правилно разумевање од стране албанских власти.“¹⁸

На основу ових предлога Министарство иностраних послова предузело је кораке код албанске владе, како би се решило питање прилагођавања промета:

15 AJ-163-1, Допис Министарства трговине и снабдевања Министарству спољне трговине пов. бр. 920 од 20. септембра 1946.

16 ДА МСП РС, ПА, Албанија, ф. 2, дос. 18, сигн. 4712. Записник са конференције о припремама за трговинске преговоре са Албанијом одржане 15. априла 1946. године у Министарству спољне трговине.

17 AJ-163-1, Допис Министарства трговине и снабдевања Министарству спољне трговине пов. бр. 920 од 20. септембра 1946.

18 AJ-163-1. Допис Министарства спољне трговине Федеративне Народне Републике Југославије Министарству трговине и снабдевања пов. бр. 4902 од 25. јула 1946.

„Компетентне албанске власти сагласне су са компетентним југословенским властима у погледу подузимања ефективних мера у циљу сузбијања сваког покушаја шпекулације и контрабанда, које би становници пограничних зона покушали вршити. Поменуће албанске власти, након брижљивог разматрања југословенског гледишта изнесеног у горе поменутој ноти изјављују да су предвиђене мере такве природе да задовољавају сврхе због којих су подузете. Међутим су ове исте власти сматрале за потребно да напомену да би било корисно да се, с обзиром на то да морају тражене специјалне дозволе, морају бити издате од стране среских народних одбора и обзиром на то да се ови одбори у извесним зонама налазе унутар територије на удаљености која превазилази 15 км са ове или оне стране демаркационе линије, предвиди и потребно регулисање које се односи на овај случај. Било би, стога, корисно да би се са обе стране, уколико је то могуће, утврдио начин давања специјалних дозвола за зоне у којима се поменути одбори налазе у дубини од више од 15 км унутар демаркационе линије.“¹⁹

Из цитираног дописа види се да су мере прихваћене, тако да су надлежна министарства народних република (Србије, Црне Горе и Македоније) издала одобрење за пренос артикала у дозвољеним количинама. Питање среских одбора чије је седиште ван пограничне зоне, односно даље од 15 км, решено је тако што је и њима дато право издавања одобрења, с обзиром на то да се право односи на погранично становништво.²⁰

У току 1947. године дошло је до захлађења југословенско-албанских односа, након посете Енвера Хоџе Москви. Окретање Албаније Совјетском Савезу утицало је на економску сарадњу са Југославијом, да би до отворене кризе дошло након резолуције Информбироа. Југославија је обуставила испоруке робе за Албанију, а затворена је и граница (Slavković Mirić 2020: 120–123).

* * *

Југословенско-албански односи одмах након завршетка Другог светског рата ушли су у фазу зближавања, што се манифестовало на дипломатском, војном и економском пољу. Страх Југославије од евентуалног поновног везивања Албаније за Италију довео је до низа мера, пре свега дипломатских и економских, а у прилог је ишла и иста идеолошка оријентација државних руководства. Зближавање је потрајало до 1947. године, нарочито након резолуције Информбироа, када је Албанија ушла у сферу совјетског утицаја.

Економска сарадња са југословенске стране подразумевала је став да Албанија представља подручје специјалног интереса. Обнављање привредних веза са Албанијом, помоћ у кадровима и трасирање правца албанске спољне трговине, били су приоритети за Југославију. Укидање царина и регулисање пограничног промета артикала повољно се одразило на граничне територије, с обзиром на блиску повезаност становништва. Договори везани за погранични промет темељили су се на уговорима потписаним још у међуратном периоду који су садржали клаузулу највећег овлашћења.

19 АЈ-163-1. Допис Министарства спољне трговине Федеративне Народне Републике Југославије Министарству трговине и снабдевања пов. бр. 5511 од 11. новембра 1946.

20 Исто.

Проблеми са којима су се југословенске власти, пре свега Министарство трговине и снабдевања, сусретале у пограничном промету јесу недефинисан и често, неконтролисан прелаз такозване рациониране робе (роба под планском расподелом и потрошњом), што је давало простора кријумчарењу и шпекулацији. Министарство трговине и снабдевања успевало је да регулише промет рациониране робе балансирајући између законских оквира и потреба локалног становништва, укључивши у спровођење мера и остала надлежна министарства, као и републичке органе.

НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Архив Југославије (АЈ)
Фонд 163 Министарство трговине и снабдевања ФНРЈ
Војни архив (ВА)
Пописник (П) 17 фонд Војске Краљевине Југославије
Дипломатски архив Министарства спољних послова републике Србије (ДА МСП РС)
Фонд Политичка архива (ПА), Албанија

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Avramovski 1986: Živko Avramovski (prir.). *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji*, II. Beograd: Arhiv Jugoslavije; Zagreb: Globus.
Petranović, Zečević 1988: Branko Petranović, Momčilo Zečević (prir.). *Jugoslavija 1918–1988*. Beograd: Rad.
Службени листи Федеративне Народне Републике Југославије.
Системијско-географска процена наших фронтних и граница, Београд, 1922.

ЛИТЕРАТУРА

Borožan 2005: Đorđe Borožan. „Jugoslovensko-albanski odnosi u prvoj deceniji Hladnog rata“. *Velike sile i male države u Hladnom ratu 1945–1955, Slučaj Jugoslavije*. Ur. Ljubodrag Dimić. Beograd: Filozofski fakultet: Katedra za istoriju Jugoslavije: Arhiv Srbije i Crne Gore: Institut za noviju istoriju Srbije; London: Centar za istraživanja hladnog rata LST, 131–139.
Велојић 2013: Далибор Велојић. „Стратејска процена албанске границе са ратним плановима Војске Краљевине СХС против Албаније у време потписивања тиранских пактова 1926–1927“. *Башинина*, 35/2013, 171–186.
Гаталовић 2018: Миомир Гаталовић. *Бурна времена, Косово и Метохија у државној полицији Југославије 1966–1969*. Београд: Институт за савремену историју.
Дедијер 1949: Владимир Дедијер. *Југословенско-албански односи (1939–1948)*. Београд: Борба.
Димић, Милошевић 1990: Лубодрог Димић, Миладин Милошевић. „Међудржавни уговори између Југославије и Албаније 1918–1939“. *Токови историје*, 1/1990, 33–51.
Животић 2010: Александар Животић. „Југославија и јачање совјетског утицаја у Албанији 1947–1948“. *Токови историје*, 3/2010, 94–116.
Milak 1987: Enes Milak. *Italija i Jugoslavija 1931–1937*. Beograd: Institut za savremenu istoriju.
Petranović, Zečević 1988: Branko Petranović, Momčilo Zečević (prir.). *Jugoslavija 1918–1988*. Beograd: Rad.
Slavković Mirić 2020: Božica Slavković Mirić. „Pogranični promet jugoslavije i Albanije i dvovlasnička imanja 1945–1948“. *Istorija 20. veka*, 1/2020: 107–128.
Hrabak 1990: Bogumil Hrabak. „Političko-bezbednosna situacija u Albaniji 1945–1947. godine“. *Istorija 20. veka*, 1–2/1990, 77–115.

Dalibor Z. VELOJIĆ

Sava D. ĐURĐEVIĆ

ACTIVITY OF THE MINISTRY OF TRADE AND SUPPLY IN BORDER TRADE WITH ALBANIA 1945–1946

SUMMARY

Yugoslav-Albanian economic relations developed intensively in the 1920s and 1930s. The two neighboring states organized trade and border traffic, given the fact that the population on both sides of the border line depended on each other for trade in essential items. After the end of World War II, the previous agreements on trade and the circulation of goods were mostly accepted. The Yugoslav side sought to bind Albania to itself and tear it away from, primarily, Italian influence. Economic cooperation on the Yugoslav side implied the position that Albania was an area of special interest. Restoring economic ties with Albania, providing personnel assistance, and charting the course of Albanian foreign trade were priorities for Yugoslavia. The problems that the Yugoslav authorities, primarily the Ministry of Trade and Supply, encountered in border trade were the undefined and often uncontrolled crossing of so-called rationed goods, which gave room for smuggling and speculation. The Ministry of Trade and Supply managed to regulate the circulation of rationed goods, balancing the legal framework and the needs of the local population, involving other competent ministries, as well as republican authorities, in the implementation of the measures.

Keywords: Democratic Federal Yugoslavia (Federal People's Republic of Yugoslavia), Albania, border traffic, Ministry of Trade and Supply.